

УДК 821.161.2-311 Мирний

МИСТЕЦЬКА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ МОТИВІВ У ПОВІСТЯХ ПАНАСА МИРНОГО

Олена Ткачук, канд. філол. наук, доц.

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Lenata2008@gmail.com*

Критично проаналізовано оцінки радянським літературознавством творчого доробку Панаса Мирного. Запропоновано екзистенційне прочитання ранніх повістей «П'яниця», «Лихі люди». З'ясовуються смислові перегуки між повістями й епістолярною спадщиною Панаса Мирного.

Зокрема, в процесі дослідження епістолярію письменника робиться акцент на екзистенційному світосприйманні Панаса Мирного. Аналіз художнього світу письменника дає змогу глибше зрозуміти психологію персонажів Панаса Мирного. У статті розглядаються особливості художнього розгортання мотивів самотності, тривоги, страху.

Автор статті робить висновки, про те, що ранні (70-х років написання) твори Панаса Мирного позначені невротичною тривожністю, почуттями неспокою і страху, протестом проти зла. На основі текстурального аналізу доводить: Панас Мирний, не пориваючи зі старою школою реалізму, запроваджує нову літературну техніку, збагачує її тематично і психологічними деталями, що органічно вкраплюються в художню структуру його ранніх повістей.

Ключові слова: *екзистенція, добро і зло, страх, самотність, психологізм, імпресіоністська тенденція.*

У книзі під промовистою назвою «Українські класики без фальсифікації» сучасна дослідниця І. Приходько, роблячи екскурс в історію рецепції творчості Панаса Мирного, застерігає від соціологічних спрощень в оцінках корифея української прози. Загальноживану формулу «Панас Мирний — майстер соціально-психологічних романів і повістей» [8, с. 169] (зустрічаємо у П. Хропка, Є. Кирилюка, О. Білецького, М. Пивоварова, М. Сиваченка, Р. Мішука...) з наголовом на першій дефініції «соціальне» дослідниця вважає завузькою для оцінювання творчої самобутності письменника. «З відомих ідеологічних причин радянські літературознавці змушені були «забувати», що соціальне у поневоленій нації тісно поєднане з національним» [8, с. 35]. Саме національне начало всіляко оминалось, затінювалось у творчості класиків української літератури.

Чого вартий хоча б змальований М. Рудницьким у праці «Від Мирного до Хвильового» портрет Панаса Рудченка: «Панас Мирний зву-

чало як ім'я мандрівного бандуриста. Після кількадесятьох сторінок залишав він у нашій уяві образ сивобородого діда, що оповідає про давнє лихоліття. Сильніше, ніж інші сучасники, продовжував він головний мотив Квітки, Марка Вовчка та Шевченка: «Кругом неправда і неволя, народ замучений мовчить» [9, с. 112]. Отже, і в такого ліберального критика знаходимо традиційну стереотипну, як на наш погляд, знецінювальну характеристику Панаса Рудченка.

Ці уявлення й стереотипи спростовують листи Панаса Мирного, писані до брата, дружини, приятелів. Вони випромінюють живу особистість автора з його повсякденними турботами, духовними потребами й зусиллями. В одному з листів до свого приятеля Віктора Василенка Панас Рудченко зізнається про свої екзистенційні зусилля мужньо зносити злигодні долі (довготривалу хворобу дружини, піклування самотужки про здоров'я й виховання дітей). У своїх роздумах про смисл життя, віру й надію він спирається на народну мудрість. На відміну «від нащадків Епікурея, хто бажає тільки ласощів та веселощів від життя <...>», наш народ інше дума: він каже: життя — довга нива, поки пройдеш її — не раз поколешся. За оті колючки на моїй ниві я приймав і свою пригоду. Не вік же вона буде; дасть бог, може, і в наше віконце засяє сонце; затагнуться болючі виразки, підживуть, і життя знову поплететься тихо та мирно; а під ту тиш, може, що й доведеться мені зробити не задля себе тільки, а для рідного краю, що згодував тебе, принадив твоє серце до себе, заставив його любити» [9, с. 418].

Вже з цього листа проглядається своєрідний портрет автора — жива людина, розумна, глибоко порядна, перемучена своїми стражданнями й болями, але тверда й несхитна, сповнена віри, надії, любові, людина високої національної свідомості, в якій щиро людське й національне «я» поєднано в благородну цілісність. Прагнення автора самоідентифікуватися, самоствердитись відчутні чи не в кожному листі Панаса Мирного, але ці епістолярні острівці досі залишаються непоміченими, хоча їх так багато і їх психологічне й історичне значення важко переоцінити.

Настав час звільнитись від стереотипів, взяти до уваги контекст, не лише художню, а й епістолярну творчість Панаса Мирного, тим більш, що письменник такого величезного літературного хисту, «широкого та вільного розмаху думки» [11, с. 169] навряд чи надається якомусь одноплановому визначенню.

Принципово важливими видаються думки І. Приходько про потребу зміщення акцентів із соціального на національний та загальнолюдський: «думаємо, що найбільше цікавили Панаса Мирного питання занепаду моралі поневоленого народу, витоки потворних явищ» [8, с. 52]. У вказаній праці авторка аналізує роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» в національному аспекті, особливу увагу звертає на художнє осмислення загальнолюдських проблем у малій прозі.

Поетику характеротворення й проблеми художнього психологізму у малій прозі Панаса Мирного досліджено у фундаментальній праці І. Денисюка «Розвиток української малої прози XIX — поч. XX ст.». У ній поряд із генологічним аналізом простежено особливості сюжетки, композиції творів Панаса Мирного.

Дослідженню малої прози Панаса Мирного присвячено розділ «Панас Мирний (Панас Рудченко)» книги В. Погребенника «Кастальське джерело. Українська література кінця XIX — поч. XX ст.» (кн. 1). Автор розглядає широке коло проблематики й способи її вираження й осмислення в малій прозі.

Відрядно, що в підручнику «Історія української літератури XIX ст.» (у трьох книгах, 1997) питання — моральні, психологічні, філософські розглядаються глибоко й широко. Спеціальну увагу звернено на систему характеротвірних засобів, на наративну манеру Панаса Мирного. Авторка розділу «Панас Мирний» О. Майдан звертається до епістолярної творчості класика, намагаючись вийти на «живе» спілкування з письменником, людиною, мислителем. За останні два десятиліття чи не вперше взято до уваги контекст, епістолярну і художню творчість письменника.

У підручнику зазначено: «Творчість Панаса Мирного в літературному процесі XIX ст. розгортається, за словами М. Рудницького, як цілий перехідний етап від створення перших власне художніх зразків до нового типу письма кінця XIX — поч. XX ст. Мирний, що одним коренем цупко тримається ґрунту, на якому зріс талант Марка Вовчка, має у своєму генеалогічному дереві такі паростки, що пахнуть нашою сучасною літературою — Коцюбинським, Стефаником, Винниченком» [9, с. 136].

Паростки нового, новації в аспекті тематики й літературної техніки цікаво розглянути на матеріалі прози Панаса Мирного повістєвого жанру. **Метою** даної статті є дослідження філософських інтенцій, котрі були властиві поглядам Панаса Мирного.

Актуальність дослідження зумовлена потребою переосмислити творчу спадщину українського класика, відкоригувати усталені уявлення про постать Панаса Мирного і, зокрема, стосовно його філософських рефлексій.

Щодо тематичної новизни — відразу слід відзначити, що письменника приваблюють не лише соціально-побутові, морально-етичні аспекти життя (що є традиційним для представників «старої школи» реалізму), а й філософсько-світоглядні, екзистенційні.

Як у творах нового покоління прозаїків (М. Коцюбинського, В. Винниченка, О. Кобилянської, Грицька Григоренка), так і в прозі Панаса Мирного відчутна екзистенційна проблематика, хоча, як нам здається, належним чином не репрезентована.

Щодо екзистенційного підходу мусимо ствердити, що екзистенційні данності (смерть, свобода, ізоляція, абсурдність існування) осмислюються і обговорюються, починаючи з самих джерел писемної культури, їх першорядність й важливість ніколи не переставали підтверджуватись філософами, теологами й письменниками. У філософії існує, як це зазначає американський психотерапевт, філософ, представник екзистенційно-гуманістичного напрямку Ірвін Ялом, «екзистенціальна традиція». «Нема сумніву, що екзистенційна традиція вічна. Який видатний мислитель на певному етапі роботи і свого життєвого шляху не звертався до питання життя і смерті» [12, с. 21].

І Панас Мирний тут не виняток, він також розвивав екзистенційні традиції, щоправда цього не помітили дослідники його творчості. М. Зеров, наприклад, відзначив «мистецький консерватизм» Панаса Мирного, який «виявляється в заперечуванні нових літературних шукань <...> у власній відданості традиційним методом писання» [2, с. 333]. А ще «у Панаса Мирного етнографічний інтерес остільки сильний, що вносить інколи певну диспропорцію в художній твір, глушить в письменникові цікавість психолога та соціолога» [2, с. 334].

Тим часом ще задовго до славнозвісного заклику Миколи Вороного, упорядника й видавця альманаху «З-над хмар і долин» (1903), надсилати йому твори, у яких було б хоч трохи філософії, «клаптик того далекого блакитного неба, що від віків манить нас своєю недосяжною красою, своєю незгубною таємничістю...» [1, с. 14], Панас Мирний пише повісті «П'яниця» (1874), «Лихі люди» (1875), які вражають своєрідним осмисленням моральних, філософських проблем на кон-

кретному тлі 70-х рр. XIX ст. Ці ранні твори — талановита мистецька реалізація душевних потрясінь самотньої і пригнобленої жорстоким світом людини.

Так у повісті «П'яниця» екзистенційні переживання героя простежуємо в художнім відображенні почуттів тривоги, страху, совісті, провини. В художньому розкритті екзистенційних переживань в образі І. Ливадного домінують: страх перед волею батька, одержимого ідеєю зробити з сина чиновника; страх перед зовнішніми змінами (перед відправленням у місто на службу, «невідомість закутала його туманом, страх повив своїм холодом» [5, с. 61]); страх, що не справдить батькових надій. Страх той перемиг усе: «...І сидів він над паперами та виводив стрічку за стрічкою» [5, с. 65]. І. Ливадний відчував страх і перед чиновницьким товариством, «товаришами», «які в душі і серці носять зло» [5, с. 65] і ніколи його не підтримають в скрутну хвилину. Вже на початку твору висловлене трагічне передчуття смерті в самотній тузі. В кінці твору — це передбачення здійснюється: талановита людина, обдарований музикант помирає серед насмів і наруги тих «товаришів», помирає як жалюгідна, упосліджена істота.

«Погляд на людину як істоту, сповнену неймовірних страждань, тривоги й страху, — це вже, — як зазначає американський психолог і філософ Ірвін Ялом, — екзистенційний погляд» [12, с. 14]. На передній план повісті виходить людина стражденна, рефлектуюча, часом бунтівна, зі своїм внутрішнім життям, яка перебуває в трагічній суперечності зі світом. У реалістичній літературі XIX ст. такого ще не було. Щоправда, Панас Мирний, як і інші представники старої школи реалізму, намагається зв'язати зображення внутрішніх переживань і опис зовнішніх подій за допомогою суто авторського втручання й пояснення. Звідси постійні ремарки: «Іван Микитович думав про себе свою думку, кляв тихо свою роботу»; «Іван Микитович ходив як зачумлений...» [5, с. 82], «кожного боявся, кожного соромився...» [5, с. 68]. І водночас вже в цій повісті автор робить крок до нового типу психологізму — його увага до зовнішнього і внутрішнього світу людини немовби врівноважується.

У Марка Вовчка, Нечуя-Левицького переважає акцент на вчинках і діях героїв. Закроена на сюжетній основі реалістичного типу (обставини, події, вчинки, кілька героїв, їх конфлікти) повість «П'яниця» вміщує елемент сповіді. Маємо на увазі лист І. Ливадного, писаний до брата.

В листі І. Ливадного зіставляються дві протилежні точки зору. Перша — точка зору автора листа, його розмірковування про світ, про різні вдачі, «породи» людей, людські закони, хто їх руйнує, а хто дотримується. У підтексті вчувається «Всякому городу нрав і права», сквородинський відгук на трагічні недосконалості довколишнього світу. Свідомість І. Ливадного вражено соціальними контрастами і парадоксами, порочністю брата, яку він оцінює з позицій християнства.

«Душа сумує...» [10, с. 39], — жаліється Г. Скворода у 8-й пісні «Саду божественних пісень». Душа героя повісті «П'яниця» також сумує, бентежна, гостро чутлива, вона вбирає в себе біль покинутої братом жінки, яка підписала йому векселя, допомогла збагатіти, а тапер самітною, всіма покинутою, вмирає на «смертній постелі». Як стогін, зойк відчаю зраненої від чужого болю душі «звучить його звернення до брата: «Пригадай, що тоді було з нею, з якою важкою думкою про людську зраду, з яким горем закривала вона свої очі тоді, як ти сміявся над нею, як над дурненькою, у веселій кумпанії свого товариства. Стид і сором на твою голову за се одно!» [5, с. 85].

Друга точка зору — в листі адресата, уявного співрозмовника брата-мерзотника, з його моральною байдужістю, нігілізмом. Він коїть зло, яке можна, за означенням Тармо Куннеса, фінського письменника й філософа, трактувати як «флегматичне зло», «яке дрімає у дурості, порочності й інертності. Воно схильне вдаватися до брехні» [3, с. 257].

Брат відступається від усіх моральних принципів, у нього немає ні совісті, ні докорів сумління. У його дискурсі зла, як це передбачає І. Ливадний, ключові слова: «добре нажитися за молодого віку... Почот, слава... Нажитися, яким не є побитом, а нажитися! Обійти, оплутати, одурити, аби добути!» [5, с. 85].

Цим зіткненням двох полярних голосів автор створює діалогічну ситуацію, внутрішню полемічність і напругу твору. Лист побудовано на внутрішніх рефлексіях героя. Скажімо, переживання сорому за брата, жорстокі душевні муки пов'язані з небажанням брата узяти на себе відповідальність за змарноване життя дівчини, почуття своєї провини виливаються у питання: «Брате!.. Чи в тебе є бог? Чи ти віруєш у його?» [5, с. 84]. Питання прорефлексовані на екзистенційному рівні — передбачають думку, яку «Сартр визначає як відправну точку екзистенціалізму — «Якщо Бога немає, то все дозволено» [3,

с. 33], «тоді людина не відає, що робить. Лише коли є Бог, від зустрічі з Богом людина отримує подарунок — доброту, милість, прощення» [3, с. 35].

Усвідомивши, як задалеко брат від Бога, яке гріховне, безбожно-знахабніле його життя, І. Ливадний «подумав, подумав... Се зразу, схопивши написане, зібгав у руці й зо зла кинув додолу» [5, с. 84]. Можливо, сама згадка про Бога у зв'язку з нищою натурою брата була недопустимою. Адже відомо, як благоговійно говорить Панас Мирний у епістолярії про «милого Бога — высшего идеала правды и добра» [5, с. 368].

Він зазначає, що українці часто використовують це означення: «Они говорят: Милый боже, милый боженьку! И я только теперь почувал и понял весь смысл такого прилагательного к божеству» [5, с. 368] (Лист до О. Шейдеман від 23 грудня 1889 р.). Писання листа (в структурі повісті «П'яниця»), окрім того, що виконує психотерапевтичну функцію, в контексті його привносить екзистенційний мотив абсурду. В цілому ж філософський дискурс, психологічна структурованість — це ті шляхи, якими повість Панаса Мирного готувала появу психологічного імпресіонізму.

Своєрідним осмисленням моральних, екзистенційних проблем, новими ракурсами у зображенні загибелі неординарної особистості, її незахищеності й відчуженості відзначається повість «Лихі люди».

При цьому нагадаємо, що вразливий, тендітний від природи письменник, інтелігент, людина чутлива до дисгармонії світу, до оцінки всього з точки зору загальнолюдської моралі закінчує життя самогубством у тюрмі.

Уже початок твору налаштовує на сприйняття трагічних подій, викликає гнітючий настрій. На могутнім тлі сонячного краєвиду, «серед гомону розбурканого міста» [5, с. 95], ніби у смертельний сон, запала тюрма. «Почорніла від негоди... німа і мовчазна, від неба вона крилася чорною залізною покрівлею з червоними від іржі, мов вирвані зуби, верхами... Все кругом неї було тихе, мертве» [5, с. 95]. Колористика створює тривожний, мінорний настрій. І хоча темний, чорний колір ще не пов'язується з відображенням внутрішнього світу героя, але відчутно тяжіє до символічності. Темрява символізує фобію тривоги й страху. Таким чином, створюється кольоровий ефект і через нього задається емоційний тон повісті. Емоціями «заражають» вказані в описі мешканці тюрми, «там мучилися та скніли тисячі злодіїв,

душогубів» [5, с. 95]. Будівля тюрми сприймається як символ мото-рошного зла, божевільних жажів («тисячі розумів німіли, мішалися») [5, с. 95]. «Темне, як і сама будівля, зло царювало у тій страшній схо-ванці...» [5, с. 95].

Можемо говорити про імпресіоністичні прийоми в реалістично змальованих описах (природи та екстер'єру, акцентування кольору, світло-тіні, розсіювання мли «сизого душного туману» [5, с. 95]). Автор дуже тонко відтворює стани потрясіння, депресії, напівбожевілья Петра Телепня, знаходить нові прийоми художнього письма. Напри-клад, художня деталь — «жовта пляма» перед очима героя. Герой вд-вляється у темноту і йому раз у раз видніється жовта пляма, навіть коли він опускає вії. «Що се?» — подумав він... — Хіба мої очі роз-криті, що я її бачу!.. Це я вдивився у те трекляте вікно, і мана від його морочить мене» [5, с. 97]. Показано тут намагання свідомості героя осмислити свій стан, ті зорові враження, що йдуть іззовні.

Тут вже близько до імпресіоністичної манери (як відомо, характер-ним для неї є актуальний хронотоп — те, що відчуває і бачить герой тут і зараз. Звісно, це лише фрагмент передачі безпосередніх вражень від зорових образів, це лише вкраплення в течію думок і переживань, що їх, як правило, «описує» Панас Мирний).

Художня деталь «жовта пляма» перед очима героя є досить ви-разною й характеротворчою. Це ніби «віконце» у світ його спогадів, марень, сновидінь. «За допомогою цієї деталі автор створює ламаний нервовий малюнок дії з численними ретроспективними часовими та просторовими зміщеннями — все те виконує функції розкриття стану людської душі на грані небуття» [8, с. 53]. Має рацію І. Приходько, коли зазначає, що літературна техніка Панаса Мирного близька тут до модерних прийомів прозаїків початку ХХ ст. На нашу думку, мо-дерними є також трактування в повісті «Лихі люди» образу героя-ін-телігента та вирішення проблеми екзистенційного вибору.

В умовах тюремної ізоляції, у стані депресії герой, принаймні жива частина його ества, здобуває можливість осмислити своє став-лення до світу та спосіб існування в ньому. У спогадах героя, мов кад-ри страшного фільму, постають попечені від сонця обличчя жінок, що працюють на чужому полі, «городи курні, нечисті, з тиском жи-дови, що, як черва та, кишить серед базару, серед міста, виглядаючи з крамниць, з шинків. І знову поле, і знову перегнуті люди, могили, хутори, села...» [5, с. 126]. «Він такий чулий до сліз і болю, уразливий

до безталання та нужди, — він узявся ті сльози вимивати, ту нужду показувати» [5, с. 127].

Змальовуючи вибір героя-письменника («гарячим словом вирізувати тяжкі візерунки нужди») [5, с. 127], автор зосереджується на внутрішнім портреті П. Телепня. Його бунтівна душа опозиційно налаштована проти режиму імперії, самодержавного ладу, «лихих людей», що поневолюють населення України. «Се треба розвіяти, як пил; змести — як нечистоту; вирвати з корінням — як жалку кропиву» [5, с. 127] — це свідомо позиція героя. Його правдиве слово мусить стати свідком і оборонцем поневоленої нації. На допиті Петро Телепень гнівно заявляє Шестірному, товаришеві прокурора: «Я нічого не скажу! Мені ні в кого і нічого прохати». О чом я, не вп'явся йому у ті зелені очі?» — сичав його голос по хаті» [5, с. 135].

Те, як гостро відчуває герой свою несвободу, стан людської душі на межі життя і смерті, автор відтворює, уподібнюючи почуття персонажа до стану миші в мишоловці. «Петро знову ухопився руками за голову; знову забігав з одного кутка у другий. Так миша, ускочивши в мишоловку, котра з грюком зачинилася, бігає — метушиться: никне туди; кинеться у другий бік; поверне назад — нема виходу, немає волі! Залізні пруття кругом оповили її, а над головою стоїть смерть, ряба та люта, з огненними очима з кручкватими гострими лапами» [5, с. 135].

Уподібнення відчуттів героя до стану тварини, пряма алюзія на душевний стан героя, в якому вирують пристрасті, кипить енергія боротьби (гніву, обурення, туги) — це те, що наближає Панаса Мирного до манери М. Коцюбинського, К. Гамсуна, «піонерів модерного стилю» [7, с. 273], які за словами В. Поліщука, «замінили об'єктивно-універсальний опис суб'єктивно-емоційним, ліричним, з неодмінним підтекстом авторефлексії персонажа, котрий на образи природи транспонує власні психічні переживання» [7, с. 273].

Основна тенденція повісті «Лихі люди» проступає вже навіть при такому поверхневому аналізі: у боротьбі між добром і злом останнє виявляється сильнішим. Моторошне зло засіло в душах «лихих» людей (Шестірного, Попенка) і не може бути знищеним. Промовисто, що «антигерої» Панаса Мирного у повістях «Лихі люди», «П'яниця» залишаються не покараними, а добродішні й чисті душею (як Петро Телепень, Тимофії Жук, Іван Ливадний) гинуть зламани, психологічно скалічені, мізерні перед силою зла, яка поглинає їх свободу, людське

існування. Тут особливо виразно відчуваємо своєрідність екзистенційного світогляду автора, трагічне сприйняття світу, в якому він не раз зізнавався в епістолярії.

В листі до дружини він писав: «Жизни хочу, моя милая Шурочка, а не страданий! Хотя пессимисты говорят, что жизнь-то и есть страдание. По натуре я более пессимист, чем оптимист, не раз вкусивши от оптимизма, хочу насладиться им вполне» [5, с. 305]. І далі: «уверяю тебя, исстрадался я... Дух мой подавлен; интерес ко всему пропал; мрачные мысли кружат надо мною... задумчивый и всегда сосредоточенный, в детстве я только так верил в бога» [5, с. 385] (лист до Олександри Шейдеман від 28 грудня 1888 р.).

Можемо підсумувати: Панас Мирний, не пориваючи зі старою школою реалізму, залишаючись у її координатах, запроваджує нову літературну техніку, збагачує її тематично і психологічними деталями, що органічно вкраплюються в художню структуру його ранніх повістей.

У подальшій перспективі передбачається більш глибоке дослідження філософських рефлексій, дискурсу зла і добра у повістях пізнішого написання (80–90-ті р.), а також в епістолярній спадщині Панаса Мирного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вороний М. Український альманах. Відозва / Микола Вороний // Літературно-науковий вісник. — 1901. — Т. 16, кн. 11.
2. Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка / Микола Зеров. — Дрогобич: Відродження, 2007. — С. 333–335.
3. Куннас Т. Зло. Розкриття сутності зла у літературі та мистецтві / Тармо Куннас. — К.: Ніка-Центр, 2015. — 288 с.
4. Майдан О. Панас Мирний. Історія української літератури ХІХ ст.: у 3 кн. / Оксана Майдан. — К.: Либідь, 1997. — Кн. 3. — С. 137–161.
5. Мирний Панас. Твори: в 2 т. / Панас Мирний. — К.: Наукова думка, 1989. — Т. 1. — 752 с.
6. Погребенник В. Кастальське джерело. Українська література кінця ХІХ — початку ХХ ст. / Володимир Погребенник. — К.: Освіта України, 2007. — С. 131–161.
7. Поліщук Я. І ката, і героя він любив. Михайло Коцюбинський. Літературний портрет / Ярослав Поліщук. — К.: Академія, 2010. — 300 с.
8. Приходько І. Українські класики без фальсифікації / Інна Приходько. — Харків: Світ дитинства, 1997.

9. Рудницький М. Від Мирного до Хвильового. Між ідеєю і формою / Михайло Рудницький. — Дрогобич: Відродження, 2009.
10. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі / Григорій Сковорода. — К.: Наукова думка, 1983. — 542 с.
11. Хропко П. «Широкий та вільний розмах думки» як константа романного мислення Панаса Мирного / Петро Хропко // Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ — поч. ХХ ст.: [збірн. наук. праць / під ред. М. Яценко]. — К.: Наукова думка, 1987. — С. 169–198.
12. Ялом И. Экзистенциальная терапия / Ирвин Ялом. — Москва: Класс, 2005. — 576 с.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫХ МОТИВОВ В ПОВЕСТЯХ ПАНАСА МИРНОГО

Елена Ткачук, канд. филол. наук, доц.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Анализируется рецепция ранних произведений Панаса Мирного («П'яниця», «Лихі люди»); предлагается экзистенциальный подход к проблеме их нового филологического прочтения. Рассматриваются особенности художественного развития мотивов одиночества, тревоги, страха. Исследуется применение в реалистической прозе малых форм импрессионистических приемов выражения. На основе текстуального анализа утверждается, что реалистически ориентированная проза Панаса Мирного приобретает и новые специфические черты, обогащается тематически и психологическими деталями, которые органически входят в художественную структуру его ранних произведений. Осуществляется попытка реинтерпретации ранней прозы Панаса Мирного, акцентуация на особенностях психологизма, являющегося основой развития сюжета и поэтики в целом.

Ключевые слова: экзистенция, добро и зло, страх, одиночество, психологизм, импрессионистическая тенденция.

ARTISTIC REALIZING EXISTENTIAL MOTIVES IN THE STORIES BY PANAS MYRNY

Elena Tkachuk, Candidate of Philology, associate professor

Odessa I. I. Mechnikov National University, Odessa, Ukraine

Lenata2008@gmail.com

Critical analysis of assessment of creative works of Soviet literary creative works Panas Mirny. An existential reading the early novels «drunkard», «evil people». Traced deployment features artistic motifs of loneliness, suffering, anxiety, fear, absurdity of existence. Meaning an author analyzed persuasions between stories and epistolary heritage Panas Mirny.

The article analyzes the reception creativity Panas Mirny proposed existential approach to reading the early novels «drunkard», «evil people», which will enable a new way to read the works of Panas Mirny.

The study epistolary writer focuses on existential depression lifts Panas Mirny. The author of the article attempts to consider the author's artistic world through the prism of categories of fear, anxiety and suffering, will help to better understand the psychology of the characters Panas Mirny.

In the article features artistic motifs deployment of loneliness, anxiety, fear. The study leads to the conclusion that the early (70th writing) works Panas Mirny labeled neurotic anxiety, feelings of anxiety and fear, protest against evil. Among the characters of these stories planned psychological similarities. By placing them in a situation different events, the author focuses on the problems of loneliness, psychological distress, alienation, suffering soul pure heroes image in their moments of internal struggles, enhanced self-awareness..

In the arsenal of artistic means writer — author accurate characteristics psychologised portraits, dialogues, monologues and innovative techniques and the art of writing — artistic details confession letters, internal monologues. Based on textual analysis proved: Panas Mirny, not breaking the old school of realism, introduces a new literary technique enriches it thematically and psychological detail, organically vkraplyuyutsya artistic structure in his early novels.

In the poetics of prose characters in the character Panas Mirny are certain features of artistic innovation, application of dreams, delusions, hallucinations for the image of characters. Through contemplation dream like memories of the past, a person experiences and reveals his own biography life, desires, feelings and intentions. Panas Mirny harakterotvirnu deepened as a function of time and space as psychological and suggestive environment. Manipulation of time and space, excursions into the past made it possible to deepen the psychology Panas Mirny, deeply explore the human life, psychologically explain the different manifestations of life. The writer successfully used form different types of internal monologues, introspection characters who contribute to the reproduction of complex mechanisms of human nature, its inner essence and behavior.

Key words: *existence, good and evil, fear, loneliness, psychology, impressionistic trend.*

REFERENCES

1. Voronyy, M. (1901), «Ukrainian almanac. The appeal», *Literary and Scientific Journal*, volume 16, part 11, p. 14 [in Ukrainian].
2. Zerov, M. (2007), *Ukrainske pysmenstvo XIX st. Vid Kulisha do Vynnychenka* [Ukrainian literature of the nineteenth century. From Kulish to Vynnychenko], «Vidrodzhennya», Drohobych [in Ukrainian].
3. Kunnas, T. (2015), *Zlo. Rozkryttia sutnosti zla u literaturi ta mystetstvi* [Evil. Disclosure of evil in literature and art], Nika-Tsentr, Kyiv [in Ukrainian].
4. Maydan, O. (1997), Panas Mirny. History of Ukrainian literature of the nineteenth century in 3 books, part 3, Kyiv [in Ukrainian].
5. Myrnyy, P. (1989), Works in two volumes, volume 1, Naukova dumka, Kyiv [in Ukrainian].

6. Pohrebennyk, V. (2007), *Kastalske dzhereło. Ukrainska literatura kintsia XIX–pochatku XX st.* [Castalian Spring. Ukrainian literature late XIX — early XX century], Osvita Ukrayiny, Kyiv, pp. 131–161 [in Ukrainian].
7. Polishchuk, Ya. (2010), *I kata, i heroia vin liubiv. Mykhailo Kotsiubynskyi* [And executioner, and he loved hero. Mykhailo Kotsiubynsky], Akademiya, Kyiv [in Ukrainian].
8. Prykhod'ko, I. (1997), *Ukrainski klasyky bez falsyfikatsii* [Ukrainian classics without falsification], «Svit dytynstva», Kharkov, pp. 35–60 [in Ukrainian].
9. Rudnyts'kyi, M. (2009), *Vid Myrnoho do Khvylovoho. Mizh ideiei i formoiu* [From Peace to Wave. Between the idea and form], «Vidrodzhennya», Drohobych, pp. 112–122 [in Ukrainian].
10. Skovoroda, G. (1983), *Virshi. Pisni. Baiky. Dialohy. Traktaty. Prytchi* [Poems. Songs. Fables. Dialogues. Treatises. Proverbs], Naukova dumka, Kyiv [in Ukrainian].
11. Khropko, P. (1987), «Great views and free swing» like constant novelistic thinking Panas Mirny, Individual style Ukrainian writers XIX–XX century, Naukova dumka, Kyiv, pp. 169–198 [in Ukrainian].
12. Yalom, Y. (2005), *Экзистенциальная терапия* [Existential therapy], «Klass», Moscow [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 24 березня 2016 р.